

και ισοδυναμιο με την εμπειρια ενος μεγαλου πονου, ενος αισθηματος απελπισιας. Μονο οταν εχουμε εγκαταλειψει τον κοσμο της σκεψης ολοκληρωτικα και βρεθουμε μεσα στο κενο, οταν εχουμε γινει το κενο, παυει αυτος ο πονος, γιατι προκαλειται απο ενα υπολοιπο ορμης για εκπληρωση. Οσοδηποτε αραιωμενη κι αν ειναι αυτη η επιθυμια σ αυτο το σταδιο, θρискεται εκει και θα παραμεινει εκει, εως οτου αυτος που ζει την εμπειρια το εγω, εχει ολοκληρο φυγει. Εως οτου να συμβει αυτο, υπαρχει ο φοβος ν απορροφηθει εντελως απο το κενο, ο φοβος του τιποτα, ή μαλλον ο φοβος να χασει την παλια, οικεια ζωη, η εγκαταλειψη τοσο πολλων συνηθειων. Φαινεται ανθρωπινως αδυνατο να σταματησει κανεις να ζει για κατι και ν αρχισει να ζει. Αυτο ειναι η φραση που δηλωνεται στην ορολογια του Ζεν με το «Η μεγαλη αμφιβολια» η οποια προηγεται απ το σατορι (= φωτιση). Κι ομως μερικες φορες — πιο πολυ στην παιδικη μας ηλικια — εχουμε ζησει εντελως αυθορμητες και απροσδοκητες στιγμες, οταν το απλο γεγονος του οτι ειμαστε ζωντανοι ηταν μια καθαρη ευλογια και δε θελαμε τιποτα αλλο. Ισως λοιπον η αληθινα μεγαλη ανακαλυψη που μπορει ο ανθρωπος να κανει στη ζωη του ειναι πως η ανωτερη μορφη ευτυχιας ειναι επικτη ακομη και σ αυτον που δεν εχει ή δεν ειναι τιποτα ή ακριβως επειδη δεν ειναι τιποτα. Η γιαπωνεζικη γλωσσα ειναι, νομιζω, η μονη που εχει ενα ορο για την εμπειρια αυτης της καταστασης της υπαρξης, τη λεξη «wabi», ισως την πιο εκλεκτη λεξη που εχει οποιαδηποτε γλωσσα. Ισως επισης το θρουιμε να εκφραζεται στο μικρο ποιημα για τον δασκαλο του Ζεν του δεκατου αιωνα Πανγκ Τσου - σι, που, μην εχοντας τιποτα ζουσε συνεχεια στο κενο:

Ο γερο Πανγκ

Ο γερο Πανγκ δεν εχει αναγκη απο τιποτα στον κοσμο:
ολα του ειναι αδεια, ουτε καθισμα δεν εχει,
απολυτο κενο βασιλευει στο σπιτι του·
αληθεια, ποσο αδειο ειναι που δεν εχει θησαυρους!
Οταν ο ηλιος ανατελλει, περπαταει στο Αδειο,
οταν ο ηλιος βασιλευει, κοιμαται στο Αδειο·
καθισμενος στο Αδειο τραγουδαι τ αδεια του τραγουδια
και τ αδεια λογια του αντηχουν μες στο αδειο.
(μετ. Σ. Α. Σκαρτση, δες Υδρια 25—26)

5. ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΖΕΝ ΓΙΑ ΤΗ ΔΥΣΗ;

Υπαρχουν Βουδδιστες στη Δυση που δε θα τους αρεσε τιποτα πιο πολυ απ το να εισαγαγουν το γιαπωνεζικο Ζεν με ολα του, τα μοναστηρια του τις τεχνικες κοαν κλπ. Αυτο νομιζω δεν θα εφτανε μονο στο υψος του ανωητου, αλλα θα στρεφοταν κατευθειαν εναντιον ολοκληρου του πνευματος του Ζεν. Το Ζεν δεν ειναι κατι στατικο, αλλα ευκαμπτο και εκφραζεται σε διαφορους τυπους αναλογα με το χρονο, τον τοπο και τις περιστασεις. Το πιο σπουδαιο σημειο ειναι οτι το Ζεν αναπτυχθηκε στον τωρινο του τυπο στην Ιαπωνια σαν μερος και δωρο του γιαπωνεζικου πολιτισμου και μεσα σ αυτο το μορφωτικο σκελετο αναπτυχθηκε σαν μια ιστορικη αναγκη.

Μια και η αρχη του Ζεν ειναι: Αφηστε να ρυθμιστει μονο του — χωρις εξωτερικη διακοσμηση ή «καλλιεργεια», νομιζω, θα ρυθμιστει επισης και στη Δυση, και εταν το αφησουμε να κανει αυτο, γινεται μια μορφη που θα βρεθει να ειναι εκατο τα εκατο καταλληλη για το μορφωτικο και ιστορικο μας θαθος.

Το ουσιωδες ομως ειναι να καταλαβει οτι σε τελικη αναλυση ειναι μονο η πειρα του Ζεν που μετραει — η προσεγγιση και η πειρα ειναι λεξεις ξεχωριστες. Το παραπανω ειναι περιορισμενο μεσα στα ορια της αντιληπτικης σκεψης και σαν τε-

τιο υποκειται σε αντιρρηση, σε γνωμη, η εμπειρια ομως, ειναι περα απ το επιπεδο των συλληψεων και ανεξαρτητη απο το χωρο και το χρονο. Συνεπως υπαρχει παντοτε ο κινδυνος, η «προετοιμασια» του νου, η αφυπνιση της νοημοσυνης, που αποσκοπει μονο στην απομακρυνση των εμποδιων προς την εμπειρια, να θεωρηθει σαν ενα τελος καθεαυτη, με αποτελεσμα ενα εμποδιο να αντικατασταθει μονο απο ενα αλλο. Στην ορολογια του Ζεν αυτο περιγραφεται: να θεωρεις το δαχτυλο που δειχνει στο φεγγαρι για το φεγγαρι.

Βλεπουμε αυτο το ειδος παγιδας καθαρα εξηγημενο με παραδειγματα σε μερικους τυπους γιογκα: μπορεί κανεις να διαβασει στη λογοτεχνια της γιογκα, για παραδειγμα, οτι η εκτελεση καποιων ασκησεων — αναπνοη, διαλογισμος σε μια ιδιαιτερη σταση και κατι τετια — ειναι ολο κι ολο που απαιτειται, και αποσκοπει να οδηγησει τελικα στη διαφωτιση, αρκει να επιδιωχθει γι αρκετο χρονο. Στην πραγματικωτητα ολες αυτες οι συνειδητες προσπαθειες του νου να «αποκτησει» φωτιση ισως σχηματισει το μεγαλυτερο εμποδιο γι αυτη την εμπειρια. Η εισαγωγη γιαπωνεζικων τεχνικων χωρις πολλη σκοτουρα ειναι σχεδον σιγουρο πως θα οδηγησει σε μια τετια ακριβως κατασταση. Μολις αυτη η βλαβη πραγματοποιηθει και το Ζεν γινει μονο ενα αλλο ειδος λατρειας μεταξυ πολλων, θα μπορούσαμε να ευχηθουμε να μην ειχαμε ποτε ακουσει για τις γιαπωνεζικες μεθοδους του Ζεν.

Πρεπει ν αντιμετωπισουμε το γεγονος οτι δυστυχως δεν ειναι δυνατο να «διδασουμε» καποιον να εχει την πειρα του Ζεν. Ειναι ομως δυνατο να δειξουμε μερικα απο τα πιο τρομερα εμποδια που θρискονται στο δρομο προς αυτη την εμπειρια, ιδιαιτερα για μας τους Δυτικους. Κυριως υπαρχουν τα ακολουθα τρια: Υπαρχει πρωτα η αοριστη ιδεα του κερδους στο μυαλο των ανθρωπων καθως, μολις ακουσουν για το Ζεν, αμεσως ρωτουν: «Τι θα κερδισω απ αυτο;». Μ αλλα λογια, ακομα και το Ζεν θα τους χρησιμευε στην πορεια της διαμορφωσης στο ψαξιμο τους για ενα σκοπο στο μελλον και συνεπως στη φυγη τους απ ο,τι ειναι εδω και τωρα. Ειναι αυτος ο διαρκης ποθος για εκπληρωση, να κανεις σκοπιμο αυτο που ειναι ασκοπο βαζοντας μπροστα σου καποιο σκοπο που πρεπει να επιτευχθει με καθε τροπο και για τον οποιο σκοπο ειμαστε ετοιμοι ακομα και να σκοτωσουμε ο ενας τον αλλο — ειναι αυτος ο συνεχης αγωνας που εχει περιθαλφει την απατη του «εγω» και «δικο μου» και εχει επιφερει δραστηκη μονωση του ατομου. Η μεθοδος εχει γινει ενεργητικη ιδιαιτερα στη Δυση οπου ο συναγωνισμος για υλικο πλουτο εχει γινει υπερβολικα σκληρος, ιδιαιτερα απο τα χρονια της Βιομηχανικης Επαναστασης.

Ενα δευτερο εμποδιο ειναι η ταση να ρωτησεις καθε τι συμφωνα με το ηθικο μετρο: κατι ειναι καλο ή κακο, εναρετο ή φαυλο. Η επιθυμια για μια τετια ευκολη ταξινομηση ειναι στην πραξη βασισμενη σε μια υπολανθανουσα αποψη δικαιοσυνης — που ειναι ενας αλλος τυπος για να καλυψουμε το αισθημα της κενωτητας και μηδαμινοτητας μας, δηλαδη η εκφραση ενος ειδους κομπλεξ ηθικης κατωτεροτητας.

Και τριτο, υπαρχει η δυαδικη αντιληψη σωματος - νου, νου - υλης, η οποια — οπως το βλεπουν οι Ανατολικοι — ειναι η αρρωστια της Δυσης, υποφερουμε ολοι απ αυτη τη σχιζοφρενεια. Η συνεπεια απ αυτο ειναι να διχογνωμουμε για το ποιο ειναι καλυτερο, η Χριστιανικη σταση να κοιτας προς τα εξω ή η Βουδδιστικη σταση να κοιτας προς τα μεσα. Αλλα πραγματικα δεν υπαρχει προβλημα εδω. Δεν υπαρχει διαφορα μεταξυ εξωτερικου και εσωτερικου. Ολ αυτα ειναι μια αυταπατη που βασιζεται στο «σκεφτομαι», δηλαδη στην τοποθετηση «των πραγματων» σ ενα πλαισιο αναφοράς χωρο - χρονου και κατω απο την απατηλη δυαδικη αντιληψη σωματος αντιθετου στο νου.

7. Η ΔΥΝΑΜΗ ΤΗΣ ΣΚΕΨΗΣ

Τωρα, γιατι κατεχομαστε απο τις σκεψεις μας; Ξερούμε ολοι οτι οι σκεψεις ερ-